

Добуш Юрій Ярославович,
асистент кафедри маркетингу і логістики
Національного університету «Львівська політехніка»

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ОСВОЄННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУОРРТІВ

У статті актуалізується питання необхідності оцінювання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів із метою визначення рівня його використання, окреслення можливостей для його освоєння та розроблення рекомендацій щодо планування рекреаційної діяльності. Запропоновано методiku оцінювання рівня використання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів із використанням показника використання природних ресурсів, показника чистоти повітря, показника рівня озеленення курорту. У результаті дослідження виконано оцінювання рівня використання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів, що дає можливість підійти до обґрунтування вибору пріоритетних напрямків розвитку бальнеологічних курортів.

Ключові слова: бальнеологічний курорт, рекреація, потенціал, природні ресурси, рівень озеленення, чистота повітря, маркетинг, стратегія, розвиток території.

Постановка проблеми. Для рекреаційної території загалом і для курорту зокрема природні рекреаційні ресурси з економічного підходу є основою вибору місця праці, виконують роль предметів та засобів праці, вибору місця проживання, здійснення рекреаційної діяльності. Специфіка курорту проявляється в природокористуванні як основному напрямку рекреаційної території. Оскільки природокористування визначає соціальну спрямованість споживання природних ресурсів, необхідним є визначення складу, структури та рівня їх використання, формування системи показників, які об'єктивно оцінюють їхній стан та рівень споживання. Аналіз і оцінка природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів є одним із напрямків оцінювання рівня використання рекреаційного потенціалу бальнеологічних курортів, окрім виробничо-економічного, соціально-господарського та інфраструктурного.

Дослідження природно-ресурсного потенціалу дасть змогу виявити рівень його використання і резерв його освоєння. Дослідження природно-ресурсного потенціалу включає оцінку можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів, оцінку рівня чистоти повітря, оцінку рівня озеленення курорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній практиці застосовується технологічна та економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу території. Технологічна оцінка дає змогу виявити ступінь придатності ресурсів до певного виду людської діяльності, виходячи з існуючих та перспективних технологій їх використання. Економічна оцінка визначає ефективність їх використання: з одного боку, характеризує економічні результати використання природних ресурсів, з іншого, – економічні наслідки дії на довкілля (втрати від негативного впливу на довкілля). Значний внесок у вивчення природно-ресурсного потенціалу зробили Бейдик О.О. [1], який проводить бальну оцінку туристичних ресурсів за їх структурою. Оцінка використання природних ресурсів та перспективи розвитку курортно-рекреаційних територій проводиться у працях Гудзя П.В. [2], який розглядає методологію і методiku

комплексного діагностування природогосподарювання у регіоні; Черчик Л.М. [3], яка розробила методу обчислення індексу забезпеченості ресурсами; Яковлевої Ю.К. [4], яка аналізує вплив природно-ресурсного потенціалу на формування економіки регіону. Таким чином, науковцями розрізняється компонентна, функціональна, територіальна й організаційна структури природно-ресурсного потенціалу. З цих позицій і здійснюється покомпонентний аналіз і оцінка природно-ресурсного потенціалу територій. Але характеристика та оцінка впливу потенціалу на вибір пріоритетних напрямків розвитку бальнеологічних курортів досліджена недостатньо.

У той самий час зарубіжні науковці визначають певні етапи методології оцінки рекреаційного потенціалу, такі, як визначення найвизначніших характеристик місцевості та подальша оцінка рекреаційного потенціалу на основі таких характеристик. Зокрема, Четрі П. та Ерроусміт К. [5] розглядають техніку вимірювання рекреаційного потенціалу туристичних дестинацій на основі географічної інформаційної системи; Еміл Галев [6] визначає рекреаційний потенціал на основі найбільш важливих характеристик ландшафту стосовно до рекреаційної діяльності; Хелена Монт [7] виокремлює фізичні, географічні та естетичні характеристики території та класифікує їх 0-5-бальним рейтингом; Кшиштоф Блазейчик [8] обґрунтовує нову класифікацію погодних умов, які впливають на здійснення рекреаційної діяльності залежно від погодних умов та теплового балансу людини; Майкл Холл і Стівен Пейдж [9] розглядають вплив економічних, соціальних та екологічних факторів на потенціал рекреаційних територій у задоволенні потреб споживачів; Пітер Петтенгіл та Роберт Меннінг [10] пропонують використання спектра можливостей відпочинку (СМВ) як інструмента управління рекреаційною діяльністю залежно від потенціалу території. Також, як і вітчизняні вчені, роблять наголос на залежності рекреаційної оцінки від відповідної рекреаційної діяльності, рекреаційних потреб та необхідності опрацювання багатовимірних даних для виведення оцінки рекреаційного потенціалу.

Виділення не вирішених раніше питань, що є частиною загальної проблеми. Науковцями розрізняється компонентна, функціональна, територіальна та організаційна структури природно-ресурсного потенціалу. З цих позицій і здійснюється покомпонентний аналіз і оцінка природно-ресурсного потенціалу територій. Але характеристика та оцінка впливу потенціалу на вибір пріоритетних напрямків розвитку бальнеологічних курортів досліджені недостатньо. Жоден із окреслених підходів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо оцінювання потенціалу бальнеологічних курортів не дає змоги визначити інтегральну оцінку рівня використання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічного курорту. Тому, виходячи з цих обставин, вважаємо за доцільне запропонувати методику оцінювання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів, яка дасть змогу визначити рівень його використання. Оцінювання рівня використання природно-ресурсного потенціалу є одним з етапів комплексного оцінювання рівня використання рекреаційного потенціалу бальнеологічних курортів, яке включає оцінювання рівня використання виробничо-економічного, соціально-господарського та інфраструктурного потенціалу з метою ідентифікації напрямів реалізації маркетингової стратегії із забезпечення розвитку бальнеологічних курортів.

Метою статті є дослідження природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів та оцінювання рівня його освоєння.

Виклад основного матеріалу. Можливості природних рекреаційних ресурсів бальнеологічного курорту визначають максимально можливу кількість ліжко-днів,

проведених рекреантами в межах курорту впродовж року. Максимальна кількість ліжко-днів є розрахунковою величиною, яка залежить від добового дебіту свердловин і норми споживання ресурсу на 1 ліжко-день. Оцінка можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів визначатиметься таким чином:

$$RP = \frac{D_f}{D_p}, \quad (1)$$

де RP – оцінка можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів; D_f – фактична кількість ліжко-днів, проведених на бальнеологічному курорті впродовж року, ліжко-дні/рік; D_p – максимально дозволена можливість використання рекреаційного ресурсу за нормою споживання, ліжко-дні/рік.

Фактична кількість ліжко-днів, проведених рекреантами на бальнеологічному курорті, залежить від кількості ліжко-місць на курорті та тривалості споживацької рекреаційної діяльності. Максимально дозволена можливість використання рекреаційного ресурсу залежить від розвіданих і затверджених запасів ресурсу.

Чистота повітря прямо пропорційно впливає на рекреаційні потоки на бальнеологічному курорті. Чисте повітря є важливим чинником вибору місця здійснення споживацької рекреаційної діяльності. На чистоту повітря впливає промисловість, розташована в межах курорту, та автотранспорт. Для збереження сприятливої екологічної ситуації на курорті викиди шкідливих речовин стаціонарними джерелами забруднення та автотранспортом не повинні перевищувати гранично допустимі норми.

Для оцінки рівня чистоти повітря необхідно врахувати гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин. Тоді оцінка рівня чистоти повітря визначатиметься таким чином:

$$CA = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}, \quad (2)$$

де CA – оцінка рівня чистоти повітря; x_i – коефіцієнт забруднення повітря i -ю забруднювальною речовиною (окис азоту, окис вуглецю, вуглеводні); n – кількість забруднювальних речовин.

$$\begin{cases} x_i = \frac{P_f}{P_n}, \text{ якщо } P_f < P_n, \\ x_i = 1, \text{ якщо } P_f > P_n, \end{cases} \quad (3)$$

де P_f – фактичне значення рівня забруднення повітря бальнеологічного курорту i -ю шкідливою речовиною, т/км²; P_n – нормативне значення рівня забруднення повітря бальнеологічного курорту i -ю шкідливою речовиною, т/км².

Рівень озеленення бальнеологічного курорту є екологічною компонентою, яка впливає на рівень використання рекреаційного потенціалу бальнеологічного курорту.

Розділ 5 Екологічний маркетинг і менеджмент

Рівень озеленення курорту визначає частку курорту, вкриту зеленими насадженнями, що позитивно відображається на виборі рекреантами місця здійснення споживацької рекреаційної діяльності. Оцінка рівня озеленення визначатиметься таким чином:

$$LS = \frac{S_n}{S_l}, \quad (4)$$

де LS – оцінка рівня озеленення бальнеологічного курорту; S_l – відсоток площі бальнеологічного курорту, зайнятий зеленими насадженнями, %; S_n – нормативне значення площі, вкритої зеленими насадженнями, %.

$$\left\{ \begin{array}{l} LS = \frac{S_n}{S_l}, \text{ якщо } S_l > 40 \\ LS = 1, \text{ якщо } S_l < 40 \end{array} \right. \quad (5)$$

Найбільш точно встановлене значення лісистості місць для масового відпочинку, якими і є бальнеологічні курорти, визначено Державними санітарними правилами планування та забудови населених пунктів, затверджених Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р. № 173, яке становить більше 40%, що визначає територію, як сприятливу для організації масового відпочинку населення.

Оцінювання рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу здійснюється на прикладі бальнеологічних курортів Львівської області: Трускавець, Моршин, Східниця, Великий Любінь, Немирів, Шкло.

Споживання мінеральних вод для лікувального пиття є основним напрямком використання мінеральних вод у санаторно-курортному лікуванні. Необхідність визначення максимальної потреби в мінеральних водах, призначених для лікувального пиття, зумовлена потребою у визначенні можливості споживання запасів мінеральних вод та можливості розвитку курорту. У табл. 1 відображено експлуатаційні запаси мінеральних вод бальнеологічних курортів Львівської області для оцінки можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів.

Таблиця 1 – Запаси мінеральних вод бальнеологічних курортів Львівської області у 2011 р.

Бальнеологічний курорт	Добовий об'єм, м ³ /добу	Річний запас, м ³ /рік	Норма споживання на 1 особу, м ³ /люд	Природний потенціал, ліжко-дні/рік	Кількість проведених ліжко-днів упродовж року
Трускавець	25	9125	0,0012	7604167	2350232
Моршин	123,4	45041	0,0012	37534167	727893
Східниця	64,5	23542,5	0,0012	19618750	37599
Великий Любінь	26,5	9672,5	0,0012	8060417	15359
Немирів	570	208050	0,0012	173375000	38060
Шкло	12	4380	0,0012	3650000	44727

Ю.Я. Добуш. Оцінювання рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів

Бальнеологічні курорти Львівської області мають значний потенціал мінеральних вод, що дає змогу приймати значну кількість рекреантів.

У табл. 2 відображено оцінку можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічних курортів Львівської області для задоволення потреб рекреантів.

Таблиця 2 – Оцінка можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічних курортів Львівської області для задоволення потреб рекреантів

Бальнеологічний курорт	Показник використання потенціалу мінеральних вод курорту
Трускавець	0,31
Моршин	0,02
Східниця	0,002
Великий Любінь	0,002
Немирів	0,0002
Шкло	0,01

Найвищий рівень використання можливостей мінеральних вод спостерігається на курорті Трускавець. Низький рівень використання можливостей природних ресурсів на інших бальнеологічних курортах пояснюється значними запасами мінеральних вод та слабо розвинутою матеріально-технічною базою, що не дозволяє одночасно приймати велику кількість рекреантів.

Рівень викидів шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами забруднення та автотранспортом впливають на потенціал бальнеологічного курорту з огляду на екологічну безпеку перебування на ній. Цей показник є обернено пропорційним до інтегрального показника використання природно-ресурсного потенціалу бальнеологічного курорту. Адже концентрація об'єктів забруднення навколишнього середовища з перевищенням гранично допустимої концентрації (ГДК) шкідливих речовин виключає частину території з безпечних для здійснення на ній рекреаційної діяльності, тобто зменшує загальну площу території, придатну для рекреації.

Алгоритм оцінювання рівня чистоти повітря бальнеологічних курортів передбачає дослідження динаміки викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище, виявлення концентрації забруднювальних речовин та розрахунок середньої концентрації шкідливих речовин із подальшим оцінюванням рівня чистоти повітря бальнеологічних курортів. Оцінку рівня чистоти повітря на бальнеологічних курортах Львівської області відображено в табл. 3.

Таблиця 3 – Оцінка рівня чистоти повітря на бальнеологічних курортах Львівської області

Бальнеологічний курорт	Узагальнена оцінка рівня чистоти повітря
Трускавець	0,39
Моршин	0,35
Східниця	0,31
Великий Любінь	0,37
Немирів	0,37
Шкло	0,33

Розділ 5 Екологічний маркетинг і менеджмент

Таким чином, жодна із шкідливих речовин, які забруднюють повітря бальнеологічних курортів, не перевищує ГДК.

Відсоток території, зайнятий зеленими насадженнями, позитивно відбивається на привабливості території та сприяє вибору курорту як місця здійснення рекреаційної діяльності. У табл. 4 відображено частку озеленення території бальнеологічних курортів Львівської області.

Таблиця 4 – Частка озеленення території бальнеологічних курортів Львівської області

Бальнеологічний курорт	Площа курорту, га	Ліси та інші лісовкриті площі, га	Частка озеленення території, %
Трускавець	820	35	4,3
Моршин	222	73	32,9
Східниця	693	101	14,6
Великий Любінь	650	203	31,2
Немирів	9230	5488	59,5
Шкло	2939	1608	54,7

Частка озеленення території більшості бальнеологічних курортів не відповідає нормативному показнику лісистості – 40%. Оцінку рівня озеленення бальнеологічних курортів Львівської області відображено в табл. 5.

Таблиця 5 – Оцінка рівня озеленення бальнеологічних курортів Львівської області

Бальнеологічний курорт	Показник оцінювання рівня озеленення бальнеологічних курортів
Трускавець	0,11
Моршин	0,82
Східниця	0,37
Великий Любінь	0,78
Немирів	1
Шкло	1

Прийнятний рівень озеленення території спостерігається лише на курортах Немирів та Шкло.

Для розрахунку інтегрального показника рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу використано вагові коефіцієнти відповідного показника, яким присвоєно однакове значення.

Розрахунок інтегрального показника рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу проводиться за формулою

$$I_{\text{прп}} = V_1 \cdot RP + V_2 \cdot CA + V_3 \cdot LS, \quad (6)$$

де $I_{\text{прп}}$ – інтегральний показник рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу бальнеологічного курорту; RP – оцінка можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів; CA – оцінка рівня чистоти повітря; LS – оцінка рівня озеленення бальнеологічного курорту;

Ю.Я. Добуш. Оцінювання рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів

V_1, V_2, V_3 – вагові коефіцієнти значення можливості природного рекреаційного ресурсу бальнеологічного курорту для задоволення потреб рекреантів, рівня чистоти повітря та рівня озеленення бальнеологічного курорту відповідно.

У табл. 6 відображено оцінку освоєння природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів Львівської області.

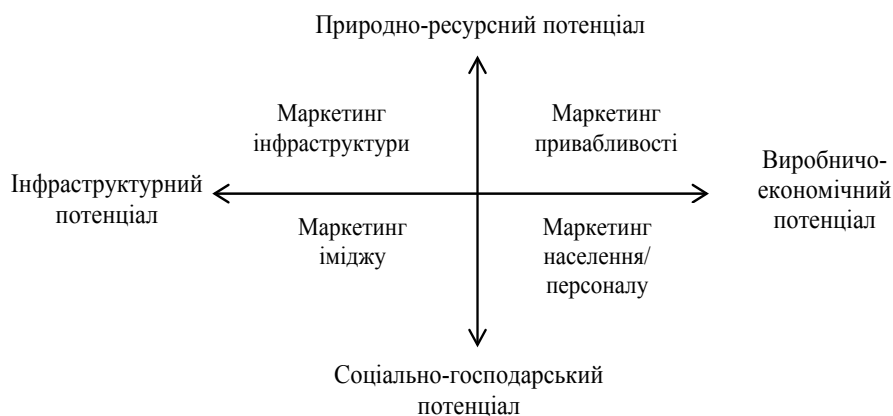
Таблиця 6 – Оцінка рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу бальнеологічних курортів Львівської області

Бальнеологічний курорт	Оцінка рівня освоєння природно-ресурсного потенціалу
Трускавець	0,27
Моршин	0,40
Східниця	0,23
Великий Любінь	0,38
Немирів	0,46
Шкло	0,45

Із проведених розрахунків бачимо, що рівень освоєння природно-ресурсного потенціалу на бальнеологічних курортах Львівської області не перевищує 50%.

Вибір стратегічних напрямків реалізації маркетингу території і послідовність їх реалізації буде залежати від цілей розвитку території, її рекреаційного потенціалу, можливостей.

Вважаємо, що вибір напрямку реалізації маркетингової стратегії із забезпечення розвитку території можна зробити на основі запропонованої схеми (рис. 1).

Рисунок 1 – Ідентифікація напрямку реалізації маркетингової стратегії із забезпечення розвитку території

Необхідно зауважити, що обраний напрямок реалізації маркетингу не є універсальним алгоритмом, а може коригуватися та мати модифікації залежно від пріоритетів розвитку території. Вибір напрямків реалізації маркетингу території вимагає формування бази показників та виведення інтегральних показників (оцінок).

Реалізація стратегічних дій вимагає визначення операційних цілей і завдань, які сприяють досягненню стратегічної мети забезпечення розвитку території.

Моніторинг і контроль за реалізацією стратегії необхідний для виявлення відхилень у розвитку території з метою коригування.

Пріоритетом для бальнеологічних курортів є, звичайно, розвиток рекреаційної діяльності як профілювального напрямку господарювання на території. Проте розвиток рекреаційної діяльності тісно пов'язаний з соціально-економічним розвитком курорту. У цьому випадку можна говорити про взаємозалежність між рівнем розвитку рекреаційної діяльності, соціально-економічним розвитком курорту, на які ще мають вплив фактори мезо- та макрооточення.

Реалізація стратегічних напрямків розвитку бальнеологічного курорту залежить від вихідних умов, сформованих у трикутник «можливості курорту (рекреаційний потенціал) – бажання (потреби) рекреантів – екологічні і технічні обмеження» (рис. 2). На відміну від маркетингу товарів, який застосовується на мікрорівні, на мезорівні, де товаром є територія, пріоритети в трикутнику розставляються не можуть. Вони повинні братися до уваги, щоб якнайкраще освоїти рекреаційний потенціал курорту з метою якомога повнішого задоволення потреб споживачів, виходячи з екологічних обмежень.

Рисунок 2 – Вихідні умови реалізації стратегічних напрямків розвитку бальнеологічного курорту

Маркетингова стратегія із забезпечення розвитку бальнеологічного курорту визначає напрямки дій для приведення можливості курорту у відповідність до реальної ринкової ситуації для досягнення поставленої мети. Маркетингова стратегія із забезпечення розвитку бальнеологічного курорту є складовою частиною регіональної політики. Регіональна маркетингова політика спрямована на створення сприятливих умов природокористування та ресурсокористування, пошук потенційних споживачів, просування території на міжнародному рекреаційно-туристичному ринку.

Метою маркетингової стратегії із забезпечення розвитку бальнеологічних курортів є досягнення збалансованого соціо-еколого-економічного стану бальнеологічного курорту через підвищення соціально-економічних показників розвитку курорту та

покращення екологічного стану навколишнього природного середовища.

Досягнення мети стратегічного розвитку бальнеологічних курортів передбачає досягнення таких цілей, які узагальнені на основі проаналізованої інформації щодо рівня освоєння рекреаційного потенціалу бальнеологічних курортів:

- підвищення ефективності системи управління бальнеологічним курортом;
- розвитку інфраструктури бальнеологічного курорту;
- охорони навколишнього середовища;
- формування позитивного іміджу курорту;
- підвищення конкурентоспроможності курорту;
- формування рекреаційного кластера.

Система управління бальнеологічним курортом передбачає управління природокористуванням, взаємозв'язками між підприємствами різних видів економічної діяльності, потоками рекреантів, охороною довкілля. У цій системі управління прийняття рішень повинно відбуватись із врахуванням стану та факторів впливу інших підсистем. Виходячи з того, що кожна стратегічна мета підпорядкована загальній меті маркетингової стратегії, управління бальнеологічним курортом повинно ґрунтуватися на маркетинговій концепції, що дозволить підвищити ефективність управління всієї системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження дали змогу встановити, що на таких курортах, як Трускавець, Моршин та Східниця спостерігається низький рівень освоєння природно-ресурсного потенціалу, тоді як на курортах Великий Любін, Немирів та Шкло – високий рівень, досягнення якого пояснюється сприятливою екологічною ситуацією та значним рівнем озеленення території, що дозволило компенсувати дуже низький рівень використання мінеральних вод на цих курортах.

Крім того, для оцінки природно-ресурсного потенціалу бальнеологічного курорту доцільно визначати коефіцієнт сприятливих для рекреаційної діяльності днів для можливості виявлення сезонних коливань та активізації маркетингових заходів. Для бальнеологічних курортів коефіцієнт сприятливих днів становитиме 1, оскільки рекреаційна діяльність на бальнеологічному курорті може здійснюватися впродовж року, так як сезонних коливань не спостерігається.

З метою ідентифікації напрямів реалізації маркетингової стратегії розвитку бальнеологічних курортів необхідне комплексне оцінювання рекреаційного потенціалу бальнеологічних курортів, яке включає оцінювання рівня освоєння виробничо-економічного, соціально-господарського та інфраструктурного потенціалу, що дасть змогу підійти до вибору пріоритетного напрямку реалізації маркетингової стратегії із забезпечення розвитку бальнеологічного курорту. Таким чином, наступним етапом комплексного оцінювання рекреаційного потенціалу бальнеологічних курортів є оцінювання рівня його освоєння за показниками виробничо-економічного, соціально-господарського та інфраструктурного потенціалу.

1. Бейдик О.О. Ресурсно-рекреаційні доміанти регіонів України / О.О. Бейдик // Наукові дослідження до потреб туризму : матеріали «круглого столу». – К. : Обрії, 2006. – С. 47-54.

2. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортнорекреаційних територій : монографія / П.В. Гудзь ; НАН України. Ін-т економікоправових досліджень. – Донецьк : ООО «ЮгоВосток, Лтд», 2001. – 270 с.

Розділ 5 Екологічний маркетинг і менеджмент

---

3. Черчик Л.М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: монографія / Л.М. Черчик, Н.В. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 235 с.
4. Яковлева Ю.К. Природноресурсний потенціал розвитку регіонів / Ю.К. Яковлева // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – № 1(11). – С. 14-23.
5. Chhetri P. GIS-based modelling of recreational potential of nature-based tourist destinations / P. Chhetri, C. Arrowsmith // Tourism Geographies. – 2008. – Vol. 10, № 2. – P. 233-257.
6. Galev E. Evaluation of Landscape Resources for Recreation / E. Galev. – LAP Lambert Acad. Publ. – 2010. – P. 208.
7. Mont H. Brief Description of a Recreation Evaluation System- Designed by the Montana Fish and Game Department and the Montana Department of State Lands / H. Mont. – Montana Dept. of Fish and Game / State Documents. – June 6, 1974.
8. Blazejczyk K. Assessment of recreational potential of bioclimate based on the human heat balance / K. Blazejczyk // Report of a Workshop Held at Porto Carras, Neos Marmaras, Halkidiki, Greece : Proceedings of the First International Workshop on Climate, Tourism and Recreation; edited by A. Matzarakis and C.R. de Freitas. – 2001. – P. 133-153.
9. The geography of tourism and recreation: environment, place and space; ed. Colin Michael Hall, Stephen Page. Routledge, 2006. – 427 p.
10. Pettengill P. A Review of the Recreation Opportunity Spectrum and its Potential Application to Transportation in Parks and Public Lands / P. Pettengill, R.E. Manning // Literature Review. Prepared for Federal Lands Highway by the Paul S. Sarbanes Transit in Parks Technical Assistance Center, 2011.
11. Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 04.06.2010 №18 «Про затвердження значення гігієнічного нормативу хімічної речовини в атмосферному повітрі населених міст».
12. Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених міст від забруднення хімічними і біологічними речовинами: ДСП 201-97 МОЗ України. – К., 1997 р.
13. Лашко С.П. Структурно-територіальні пріоритети оптимальної лісистості в Україні / С.П. Лашко // Вісник Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського. – 2009. – Вип. 2 (55), Ч. 1. – С. 101-104.

Ю.Я. Добуш, асистент кафедри маркетингу і логістики Національного університету «Львівська політехніка»

Оценка уровня освоения природно-ресурсного потенциала на бальнеологических курортах

В статье актуализируется вопрос необходимости оценки природно-ресурсного потенциала бальнеологических курортов с целью определения уровня его использования и определения возможностей для его освоения и разработки рекомендаций по планированию рекреационной деятельности. Предложена методика оценки уровня использования природно-ресурсного потенциала бальнеологических курортов с использованием показателя использования природных ресурсов, показателя чистоты воздуха, показателя уровня озеленения курорта. В результате исследования выполнена оценка уровня использования природно-ресурсного потенциала бальнеологических курортов, которая дает возможность подойти к обоснованию выбора приоритетных направлений развития бальнеологических курортов.

Ключевые слова: бальнеологический курорт, рекреация, потенциал, природные ресурсы, уровень озеленения, чистота воздуха, маркетинг, стратегия, развитие территории.

Yu.Ya. Dobush, Assistant Professor of the Department of Marketing and Logistics of Lviv Polytechnic National University

Evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use

The aim of the article is to identify natural resources potential of balneological resorts and evaluation of the level of its use by means of an integrated indicator. The

article is dedicated to investigation of balneological resorts natural resources potential use, as one of the recommended potentials: namely: productive-economic, socio-economic and infrastructural. In this article the following is actualized: the question of necessity of evaluation of balneological resorts natural resources potential, with the aim of identifying a level of its use and showing possibilities of its use and providing recommendations regarding planning of recreational activities. This article deals with methodological approaches to evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use by domestic and foreign scientists, and possibilities of their improvement and development are displayed. The methodology of evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use by using an index of natural resources use, air quality index, index of resort landscaping is proposed in this article. The methods of evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use consists in use of standard and actual indicators on which the evaluation of possibilities of balneological resorts on placing tourists proceeding from stocks of natural resources, evaluation of cleanliness of air, proceeding from maximum permissible concentration of polluting substances thrown out in environment and evaluation of level of landscaping of balneological resorts, proceeding from the area of a resort occupied with green plantings is spent.

The results of the analysis are the conclusion of an integrated indicator as average on weight factors of partial indicators that allows to evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use and identify areas of marketing strategy to ensure the development of balneological resorts. Scientific novelty consists in application of the systematic approach to the of the level of balneological resorts natural resources potential use, which is one of directions of an evaluation of recreational potential of balneological resorts in order to identify areas of marketing tools in promoting the development of of balneological resorts. The methodology is based on determination of integral evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use. The result of the spent calculations is the conclusion of an integrated indicator as average on weight factors of partial indicators that allows to evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use.

Conclusions and directions of further researches. The implementation of the proposed measures in the activities of businesses, town councils, administration allow to approach the choice of marketing strategy of balneological resorts in enhancing their competitiveness in the domestic and international market recreational services. As a result of investigation the evaluation of the level of balneological resorts natural resources potential use is made, and this provides opportunity to start with reasoning of choice of prioritized ways of balneological resorts development.

Keywords: balneological resort, recreation, potential, natural resources, level of landscaping, cleanliness of air, marketing, strategy, territory development.

1. Beidyk, O.O. (2006). Resursno-rekreatsiini dominanty rehioniv Ukrainy [Resource and recreational dominants of Ukrainian regions]. *Proceedings of the «round table»: Naukovi doslidzhennia do potreb turizmu – Scientific researches for tourism needs*, (pp. 47-54). Kyiv: Obrii [in Ukrainian].

2. Hudz, P.V. (2001). *Ekonomichni problemy rozvytku kurortnorekreatsiynukh terutorii [Economic problems of resort-recreational territories development]*. Donetsk: Ltd. «YugoVostok, Ltd» [in Ukrainian].

3. Cherchyk, L.M., & Kolenda, N.V. (2008). *Stratehichniy potentsial rekreatsiinoi systemy rehionu: teoriia, metodolohiia, otsinka [Strategic potential of recreational system of a region: theory, methodology, estimation]*. Lutsk: LNTU [in Ukrainian].

4. Yakovleva, Yu.K. (2008). Pryrodnoresursnyi potentsial razvitiia rehionov [Natural resource potential of regional development]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, 1(11), 14-23 [in Ukrainian].

5. Chhetri, P., & Arrowsmith, C. (2008). GIS-based modelling of recreational potential of nature-based tourist destinations. *Tourism Geographies*, Vol. 10, 2, 233-257 [in English].

6. Emil Galev. (2010). *Evaluation of Landscape Resources for Recreation*. LAP Lambert Acad. Publ. [in English].

Розділ 5 Екологічний маркетинг і менеджмент

---

7. Helena Mont. (June 6, 1974). *Brief Description of a Recreation Evaluation System*. Designed by the Montana Fish and Game Department and the Montana Department of State Lands. Helena, Mont.: Montana Dept. of Fish and Game / State Documents [in English].

8. Krzysztof Blazejczyk. (2001). Assessment of recreational potential of bioclimate based on the human heat balance. Report of a Workshop Held at Porto Carras, Neos Marmaras, Halkidiki, Greece: *Proceedings of the First International Workshop on Climate, Tourism and Recreation*. Matzarakis A., & de Freitas C.R. (Eds.), (pp.133-153) [in English].

9. *The geography of tourism and recreation: environment, place and space*. (2006). 3rd ed. ed. Colin Michael Hall, Stephen Page. Routledge [in English].

10. Peter Pettengill, & Robert E. Manning. (2011). *A Review of the Recreation Opportunity Spectrum and its Potential Application to Transportation in Parks and Public Lands*. Literature Review. Prepared for Federal Lands Highway by the Paul S. Sarbanes Transit in Parks Technical Assistance Center [in English].

11. *Postanova Holovnoho derzhavnoho sanitarnoho likaria Ukrainy pro zatverdzhennia znachennia hihienichnoho normatyvu khimichnoi rehovyny v atmosferному povitri naselenykh mist [Resolution of The Chief State Sanitary Doctor of Ukraine On approval of measure of hygienic standard of chemical substances in the air of settlements]*. (2010). Kyiv: Ministry of Health of Ukraine [in Ukrainian].

12. *Derzhavni sanitarni pravyla okhorony atmosferного povitria naselenykh mist vid zabrudnennia khimichnymi i biolohichnymi rehovynamy [State Sanitary Regulations on Protection of Atmospheric Air of Settlements (from contamination by chemical and biological agents)]*. (1997). DSP 201-97. Kyiv: Ministry of Health of Ukraine [in Ukrainian].

13. Lashko, S.P. (2009). *Strukturno-terytorialni priorytety optimalnoi lisystosti v Ukraini [Structural and territorial priorities of optimal forestry in Ukraine]*. *Visnyk Kremenchutskoho natsionlnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho – Bulletin of Kremenchug Michael Ostrogradskiy National University, 1*, 101-104. Kremenchuk: KrNU [in Ukrainian].

Отримано 11.09.2013 р.